

CẢNH BÁO VỀ TÌNH TRẠNG CÁC TẠP CHÍ KHOA HỌC THUỘC “DANH SÁCH ĐEN”

Nguyễn Thanh Thảo, Nguyễn Vũ Quốc Huy
Trường Đại học Y Dược Huế

Nhu cầu chia sẻ kết quả nghiên cứu với cộng đồng qua các kênh thông tin khác nhau là một nhu cầu tất yếu của các nhà khoa học. Có được bài báo công bố trên các tạp san quốc tế uy tín còn là niềm vinh dự lớn cho nhà khoa học và cả cơ sở nghiên cứu mà nhà khoa học đó đang công tác. Ngoài ra, yêu cầu phải công bố các công trình khoa học nhiều khi lại trở thành một áp lực đối với các nhà nghiên cứu, từ các nghiên cứu sinh đang cần bài báo để tốt nghiệp đến các nhà khoa học đang phấn đấu cho các chức danh khoa học hoặc các cơ sở nghiên cứu đang tìm kiếm các nguồn tài trợ[4]. Tuy nhiên, các tạp chí khoa học uy tín trong danh mục SCI, Scopus... thường có quy trình phản biện rất chặt chẽ và mất nhiều thời gian. Các tạp chí chuyên ngành uy tín lại thường có tỷ lệ từ chối rất cao. Do đó để có thể đăng được trên các tạp chí có chất lượng, đòi hỏi người làm nghiên cứu khoa học phải đầu tư rất nhiều thời gian và công sức.

Áp lực quá lớn phải có bài báo có thể khiến các nhà nghiên cứu trẻ hoặc thậm chí các nhà nghiên cứu uy tín tìm đến các nhà xuất bản hoặc tạp chí có quy trình phản biện dễ dãi hơn, thời gian xuất bản nhanh hơn để gửi đăng bài mà không hoặc ít chú trọng đến chất lượng của mỗi tạp chí hoặc nhà xuất bản. Cùng với nhu cầu xuất bản ngày càng tăng của các nhà khoa học, số lượng các tạp chí có chất lượng thấp và các nhà xuất bản thiếu uy tín có xu hướng tăng nhanh trong những năm gần đây[6]. Beall đã dùng khái niệm “tạp chí ăn cướp” (*predatory journal*) để chỉ các tạp chí chỉ nhắm đến lợi nhuận từ việc thu phí của các tác giả gửi đăng mà không hề chú trọng đến chất lượng của công trình nghiên

cứu. Theo Beall, các tạp chí dỏm này thường có quy trình phản biện rất dễ dãi, hoặc thậm chí không có cả phản biện! Họ dễ dàng chấp nhận những bài báo có chất lượng thấp, hứa hẹn xuất bản trong một thời gian ngắn nhất, với mục đích cuối cùng là lợi nhuận[1].

Với sự phát triển của công nghệ thông tin, xu hướng các tạp chí uy tín chuyển dần từ dạng báo in truyền thống sang xuất bản trực tuyến ngày càng phổ biến. Xuất bản trực tuyến với quy trình truy cập mở (*open access*) giúp rút ngắn đáng kể thời gian xuất bản bài báo khoa học so với dạng báo in truyền thống và đưa công trình khoa học đến với nhiều độc giả hơn. Phần lớn các tạp chí hỗ trợ truy cập mở sẽ thu từ các tác giả một khoản phí gọi là phí xử lý bài báo (*Article Processing Charge-APC*)[2]. APC có thể thay đổi từ vài trăm đến hàng ngàn USD tùy thuộc vào uy tín của từng tạp chí. Lợi dụng điều này, nhiều nhà xuất bản hoặc tạp chí dỏm với những cái tên rất kêu và ấn tượng và những thông tin quảng cáo sai sự thật về *impact factor* hoặc các ban biên tập danh giá... đang và sẽ tìm cách thu hút nhiều nhà nghiên cứu gửi bài đăng nhằm mục đích thu lợi từ APC[6]. Điều này làm vẩn đục môi trường khoa học, làm ảnh hưởng đến uy tín của các tạp chí xuất bản trực tuyến và đã được nhiều nhà khoa học và các tạp chí uy tín lên tiếng cảnh báo[2, 3, 5, 6].

Blacklist: Danh sách đen của Beall

Beall đã lập ra một danh sách đen (Beall's list) về các nhà xuất bản và tạp chí “dỏm” dựa trên các dấu hiệu khả nghi trong quy trình bình duyệt, xuất bản cũng như các bất thường của thành viên của hội đồng biên tập...Danh sách này được cập nhật

- Địa chỉ liên hệ: Nguyễn Thanh Thảo, email: thaonrad@gmail.com

DOI: 10.34071/jmp.2015.4+5.1

- Ngày nhận bài: 15/8/2015 * Ngày đồng ý đăng: 30/8/2015 * Ngày xuất bản: 12/11/2015

thường xuyên và được công bố rộng rãi.

Beall đưa ra nhiều tiêu chí để nhận biết một tạp chí hoặc nhà xuất bản dỏm và có thể tóm tắt trong 4 nhóm sau[1]:

- **Ban biên tập:** các tạp chí này thường không có một ban biên tập rõ ràng hoặc có nhưng những thành viên ban biên tập không đủ uy tín khoa học. Một số tạp chí thậm chí đưa tên của các nhà khoa học uy tín vào danh sách ban biên tập mà không có sự đồng ý của các cá nhân đó. Một nhà xuất bản sử dụng một danh sách ban biên tập giống nhau cho hai hoặc nhiều tạp chí của cùng nhà xuất bản đó cũng là một dấu hiệu bất thường.

- **Công tác quản lý:** các tạp chí dỏm thường không có quy trình quản lý xuất bản rõ ràng, không có biện pháp bảo vệ kho dữ liệu trực tuyến khi tạp chí ngưng hoạt động, thiếu minh bạch trong tài chính, hạn chế các công cụ hỗ trợ tìm kiếm trên kho dữ liệu trực tuyến...

- **Sự thống nhất:** tên tạp chí không phù hợp với tôn chỉ hoạt động của tạp chí. Tên tạp chí không phù hợp với nguồn gốc xuất phát của tạp chí (v.d. tạp chí có tên là “*Canadian....*” nhưng nhà xuất bản, ban biên tập... hoàn toàn không có mối liên hệ gì đến Canada). Gởi nhiều thư rác mời đăng bài. Giả mạo và cung cấp thông tin sai lệch về *impact factor* và các chỉ mục y khoa mà tạp chí được lập chỉ mục. Mời những phản biện thiếu uy tín khoa học hoặc có chuyên môn không phù hợp phản biện bài báo. Không có biện pháp phát hiện đạo văn, chỉnh sửa số liệu...

- **Nhóm các tiêu chí khác:** tạp chí xuất bản lại các bài báo đã đăng trong các tạp chí khác mà không ghi rõ nguồn gốc. Xuất bản các bài báo chất lượng kém hoặc có nội dung không phù hợp với chuyên ngành và tôn chỉ hoạt động...

Hạn chế của Danh sách Beall

Mặc dù được chấp nhận rộng rãi trong cộng đồng khoa học, thời gian gần đây xuất hiện nhiều ý kiến trái chiều về danh sách Beall. Beall nhận nhiều chỉ trích vì quan điểm không ủng hộ Open Access[2]. Bên cạnh đó, các tiêu chí của Beall không phân biệt được những tạp chí dỏm

với những tạp chí mới thành lập, có chất lượng chưa cao. Những tạp chí này thường có mục đích nghiêm túc nhưng có chất lượng chưa tốt do còn non trẻ, thiếu kinh nghiệm cũng như hạn chế về nguồn lực...đặc biệt là những tạp chí ở các nước đang phát triển và tiếng Anh không phải là ngôn ngữ chính[2,7].

Whitelist: DOAJ và OASPA

Xuất phát từ sự cần thiết phân biệt giữa những tạp chí dỏm và những tạp chí nghiêm túc nhưng có chất lượng chưa cao, một số tác giả và các tổ chức khoa học đã lập ra các whitelist-danh sách các tạp chí và nhà xuất bản đã được xem xét kỹ hồ sơ và được chứng nhận đáp ứng được các tiêu chí nhất định[2].

DOAJ

Danh mục các tạp chí truy cập mở (*Directory of open access journals- DOAJ*) được công nhận rộng rãi. Các tạp chí phải nộp hồ sơ để xét duyệt nếu muốn được đưa vào danh sách của DOAJ. Yêu cầu cơ bản là phải là tạp chí hàn lâm; có cơ chế kiểm soát chất lượng thông qua một tổng biên tập, ban biên tập và hệ thống bình duyệt (peer review); có đăng ký ISSN; có chính sách rõ ràng về thu phí.

OASPA

Hiệp hội các tạp chí hàn lâm truy cập mở (Open Access Scholarly Publishers Association - OASPA) là tổ chức của các tạp chí truy cập mở uy tín và được chấp nhận rộng rãi. Các thành viên của OASPA phải tuân thủ các quy định của hiệp hội để đảm bảo chất lượng của tạp chí.

Khuyến cáo

Do tính nguy hiểm của các tạp chí khoa học dỏm và tình trạng lan tràn của các tạp chí đó trên mạng, **Tạp chí Y Dược học** của Trường Đại học Y Dược Huế khuyến cáo các nhà khoa học trong và ngoài trường, các học viên sau đại học và các đồng nghiệp cần cảnh giác khi chọn các tạp chí quốc tế để gởi bài đăng hoặc khi tham khảo, trích dẫn các bài báo trên các tạp chí quốc tế. Trong trường hợp nghi ngờ có thể tham khảo danh sách đen của Beall hoặc tốt hơn nữa là chỉ nên chọn các tạp chí đã được lập chỉ mục trên các cơ sở dữ liệu khoa học đã được công nhận.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Beall J. (2015), “Beall’s List”. *http://scholarlyoa.com*.
2. Berger M, Cirasella J. (2015), “Beyond Beall’s List. Better understanding predatory publishers”. *College & Research Libraries News* vol. 76 no. 3 132-135.
3. Gasparian AY, Yessirkepov M, Diyanova SN, Kitas GD. (2015), “Publishing Ethics and Predatory Practices: A Dilemma for All Stakeholders of Science Communication.” *J Korean Med Sci*.30(8):1010-6. doi: 10.3346/jkms.2015.30.8.1010. Epub 2015 Jul 15. Review.
4. Moher D, Srivastava A. (2015), “You are invited to submit...”. *BMC Med*. 13:180. doi: 10.1186/s12916-015-0423-3.
5. Sharman A. (2015), “Where to publish”. *Ann R Coll Surg Engl*.97(5):329-32. doi: 10.1308/rcsann.2015.0003.
6. Shen C, Björk BC. (2015), “‘Predatory’ open access: a longitudinal study of article volumes and market characteristics.” *BMC Med*. 13:230. doi: 10.1186/s12916-015-0469-2.
7. Siriwardhana C. (2015), “Promotion and Reporting of Research from Resource-Limited Settings.” *Infect Dis (Auckl)*. 8:25-9. doi: 10.4137/IDRT.S16195. eCollection 2015.